

8-26-2020

THE SEASON OF AUTUMN AND THE MOTIVE OF PARTING IN THE WORKS OF NAVOIY

Zarnigor Nusratilloevna Sohibova
basic doctoral student, BSU

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/buxdu>

Part of the Arts and Humanities Commons

Recommended Citation

Sohibova, Zarnigor Nusratilloevna (2020) "THE SEASON OF AUTUMN AND THE MOTIVE OF PARTING IN THE WORKS OF NAVOIY," *Scientific reports of Bukhara State University*. Vol. 4 : Iss. 4 , Article 11.

DOI: 10.52297/2181-1466/2020/4/4/11

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/buxdu/vol4/iss4/11>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in Scientific reports of Bukhara State University by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact sh.erkinov@edu.uz.

Мақоллар шундай китобки, у ҳеч қачон ўқиб тугатилмайди, шундай мусиқа асарики, уни охиригача ижро этиб бўлмайди. Уларнинг замирида шу халққа мос ва хос бўлган, тарихан шаклланган маданият жиҳатлари бор. Улар шу халқнинг руҳиятини, характерини аниқлаб беради. Ўзбек халқ мақолларида халқимизнинг чиройли одат, анъана ва фазилатлари акс этганки, улар бошқа халқларда учрамаслиги билан инсоният маънавиятининг нодир жиҳатлари сифатида бошқаларда хайрат уйғота олади.

Мақоллар кишиларнинг ақлини ўткирлаштиради, нутқини равшан ва таъсирчан қилади, ҳаётда тўғри йўлни танлай билишга, ҳаётгий жумбоқлар ва муаммоларни тўғри ечишга ўргатади, турмушнинг жамики катта-кичик муаммолари хусусида қимматли маслаҳатлар беради.

Хулоса. Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, халқ оғзаки ижодининг олтин хазинаси бўлмиш мақоллар ҳам ўзбек, ҳам рус халқи маънавияти, маданияти тадрижий тараққиётида муҳим ва ажралмас омил бўлиб келган. Қисқа жумлалар орқали олам-олам маъно ташувчи бундай халқ донолиги намуналари бундан кейин ҳам ҳали неча-неча асрлар келажак авлодга хизмат қилади.

АДАБИЁТЛАР

1. Anikin V.P. *Russkoe ustnoe narodnoe tvorчество. Ucheb.* / V.P. Anikin. - M.: Visshaya shkola, 2001. - 726 s.
2. Gorkiy A.M. *Sobranie sochineniy v 30 tomax: t. 25.* - M.: Xudojestvennaya literatura, 1953. S. 11.
3. Dal V.I. *Poslovitsi i pogovorki russkogo naroda. Iz sbornika V.I. Dalya.* - M.: Izdatelstvo «Pravda», 1987. - 656 s.
4. Dal V.I. *Poslovitsi russkogo naroda.* - M., 2000. - 616 s.
5. Kononov A.N. *Mahmud Qoshg'ariy va uning "Devonu lug'otit turk" asari. O'zbek tili va adabiyoti, 1972. 12-son.*
6. Mirzayev T., Musoqulov A., Sarimsoqov B. *O'zbek xalq maqollari.* - T.: Sharq, 2005. - 496 b.
7. Shomaqsudov Sh., Shoraxmedov Sh. *Ma'nolar maxzani (O'zbek maqollarining izohli lug'ati).* - T.: "O'zbekiston milliy entsiklopediyasi" davlat ilmiy nashriyoti, 2001. 212-b.
8. Shorahmedov Sh. *Maqollarning paydo bo'lishiga doir.* - T.: O'TA, 1971, 4-son, 31-34-betlar.
9. *O'zbek tilining izohli lug'ati. 2 tomlik. T. I.* - M.: Russkiy yozik, 1981. - 456 bet.
10. *Koshg'ariy M. Devonu lug'otit turk. Uch tomlik. I tom.* - T., 1960.
11. www.literary.uz

УДК: 894.375.(092)

НАВОИЙ ИЖОДИДА ХАЗОН ФАСЛИ ВА ҲИЖРОН МОТИВИ ОСЕНЬ И МОТИВ РАЗЛУКИ В ТВОРЧЕСТВЕ НАВОИ THE SEASON OF AUTUMN AND THE MOTIVE OF PARTING IN THE WORKS OF NAVOIY

Соҳибова Зарнигор Нусратиллоевна
БухДУ таянч докторанти
Sohibova Zarnigor Nusratilloevna
basic doctoral student, BSU

Аннотация. Ўзбек мумтоз шеърлятида фасллар мавзуси алоҳида бир бадиий тизимни ташкил этади. Хусусан, улуг мутафаккир шоир Алишер Навоий фард, қасида ва газалларида баҳор, куз, қиш образлари инсон ҳаётига уйғунликда рамзий-тимсолий маънолар касб этганлигини кузатиш мумкин. Мақолада шоирнинг куз фаслига бағишланган газаллари таҳлил этилган ва уларнинг метафорик маънолари очиб берилган.

Таянч сўзлар: "Хазойин ул-маоний", фард, газал, рамзийлик, руҳий кечинма, лирик қаҳрамон, метафора, баҳор, куз, қиш, параллелизм.

Аннотация. В узбекской классической поэзии тема времен года образует отдельную художественную систему. В частности, можно наблюдать, что образы весны, осени и зимы в индивидуальном мыслителе, поэте и газели великого мыслителя и поэта Алишера Навои приобрели символические значения в гармонии с человеческой жизнью. В статье

анализируются стихи поэта, посвященные осени, и раскрываются их метафорические значения.

Ключевые слова: «Хазайн ул-маоний», индивид, газель, символизм, духовный опыт, лирический герой, метафора, весна, осень, зима, параллелизм.

Abstract. The topic of seasons form typical literary system in Uzbek classical poetry. In particular, it is observed that the images of spring, autumn and winter in fardas, poems and gazels of the great thinker and poet Alisher Navoi acquired symbolic meanings in harmony with human life. The article analyzes the poet's poems dedicated to autumn and reveals their metaphorical meanings.

Key words: “Khazoniy ul-maoniy”, fard, gazal, symbolicalness, emotional experience, lyric hero, metaphore, spring, autumn, winter, parallelism.

Шарқ адабиётида инсон умрини йил фаслларига боғлаб талқин этиш ўзининг қадимий анъаналарига эга. Маҳмуд Қошғарийнинг “Девони луғотит турк” асаридан ўрин олган “Қиш билан Ёз” мунозараси, Юсуф Хос Ҳожибнинг “Қутадғу билиг”даги “Баҳор мадҳи” қасидаси, қолаверса, Атоий, Саккокий, Лутфий сингари Навоийгача бўлган мумтоз шоирлар назмида фасллар ҳақидаги байтлар кўзга ташланади. Хусусан, мумтоз шеърятимизнинг чўққиси бўлган Алишер Навоий ижодида инсон умри табиатнинг тўрт фаслга қиёсан бадий талқин этилади. Унинг машҳур “Хазойин ул-маоний” девони қисмлари шу асосда рамзий номланганлиги, ҳар бир фаслнинг ўзига хос хусусиятлари ёритилган “Фусули арбаа” асари фикримизни асослайди.

Ҳазрат “Хазойин ул-маоний” дебчасида шундай ёзади: “Агарчи хуршиди оламтобнинг фалакни бир давра қилган замониға йил от қўюптурлар ва йилким иборат тўрт фаслдиндур, ҳар фаслга дағи бир от таъйин қилибдурлар” [1, 18]. Бутун борлиқ, чексиз коинотнинг бир бўлаги бўлган инсон “хуршиди оламтобнинг фалакни бир давра қилган замони”нинг ичидадир ва “бахрийу конийу наботийу ҳайвонийнинг натойижи” бевосита “анда ҳам зоҳир бўлур”. Ҳазрат фикрларини давом эттириб, фасллардаги фазилат камол ижодларида ҳам акс этганини, шу сабабли девонларини номлаш ва шеърларни уларга киритишда шу мезонга асосланганликларини алоҳида қайд этади.

Навоий ижодида йил фасллари образини ўрганишдан маълум бўладики, улуғ шоир нафақат девонларни номлаш, балки асарларида ҳам табиат фасллари тасвирига алоҳида эътибор қаратганлигини кузатиш мумкин. Навоийда фасллар тасвири икки йўналишда берилади:

1) асарда бошдан охир фасллар тасвири акс этган назм намуналари ҳам мавжудки, буларга ғазал ва қасида кабиларни киритиш мумкин;

2) шоир ижодида қўлланган жанрлар катида лирик қахрамон кайфиятига мувофиқ баҳор, ёз, куз ва кишнинг алоҳида хусусиятларига изоҳ ва ташбеҳлар сифатида.

Ҳар икки ҳолатда ҳам табиат фасллари инсон кайфияти, қувонч ва изтиробларига ўзаро параллел қўйилади ва уйғунликда тасвирланади. Навоий назмида куз – хазон фаслининг алоҳида ўрни бор. Табиатдан маълумки, куз тушкунлик, хазон, ҳаёт сўнгги ҳисобланади. Шоир талқинидаги куз эса кўпроқ мумтоз лирикада кенг қўлланилган хижрон – “ёридан айрилган ошиқ” мотивини таъсирли ифодалашга хизмат қилади. Таъкидлаш лозимки, хижрон, яъни “ёридан айрилган ошиқ” мотиви мумтоз шоирларимиз ижоди доирасида кўп такрорланувчи поэтик образ бўлиб, мотив-образлар сирасига киради.

Бу мотив лирикада анъанавий тарзда ишлатилувчи “ошиқ – ёр – ағёр”, “кутаётган ошиқ – келмаган ёр”, “борлигини унутган ошиқ – бепарво ёр” сингари мотив образлардан саналади ва Алишер Навоий ижодида жуда кўп қўллангани билан аҳамиятли [4, 180]. Улуғ шоир ижодида хижронни куз фасли манзаралари ва бу фаслдаги табиат ҳодисалари билан ёнма-ён қўйиш ҳоллари кўп учрайди. Бу борада, “Ғаройиб ус-сиғар” девонида куз фасли манзаралари акс этган икки ғазал – 386 ҳамда 450-ғазаллар, айниқса, эътиборни тортади. Бу шеърларда шоир лирик қахрамон ҳолатига мувофиқ куз табиати манзарасини маҳорат билан чизади:

Боғ мендек сарғариб, булбул менингдек бўлди лол,

Гўйиё мундоқ бўлур бир гулдин айрилганға ҳол [1, 308].

Ғазал матласидан аён бўладики, шеърда ҳижрон ҳақида сўз боради. “Сарғайган боғ”, “гулидан айрилган булбул” ва “ёрсиз қолган ошиқ” бир кайфият чизиғида бирлашади, уйғунликда тасвирланади. Кейинги байтларда шоир куз фаслида табиатда содир бўладиган ҳодисаларни кетма-кетлик билан тасвирлайди. Бу эса маънавий санъатлардан тадрижнинг гўзал намунасини ҳосил қилади [2, 58]. Бунда ғазал асосига қўйилган куз образи шеър сўнгига қадар изчилликда очила боради. Кузнинг энг майда тафсилотларидан алоҳида хусусиятларгача тадрижий равишда бўй кўрсатади. Ўз навбатида, борлиқ ўзгаришлари лирик қаҳрамон кайфиятига ҳам мувофиқ келади ва унинг руҳий изтиробларига ўзига хос ташбеҳдир.

Ердаги ёфроғ ғарибу хоксор ар бўлмаса,
Мен киби не важҳдиндур юзи сариғ, ашки ол?

Кўринадики, лирик қаҳрамон кайфиятининг кейинги ташбеҳи – кузда сарғайган барг. У ҳижрон дардида сарғайган ошиқ ҳолатини ифода этади. Баргдаги сариклик изтиробдан сарғайган юзга ўхшатиш бўлиб, ташбеҳи мутлақ ҳисобланади [4, 322]. Таъкидлаш лозимки, ҳажр азобининг кучини кўрсатиш учун шоир ҳадсиз-ҳисобсиз “ашки ол” – кўз ёши мотивини ғазалнинг уч байтида кетма-кет келтиради. Биринчи ўринда кузда сарғайиб ерга тўкилган, оёқ остида “ғарибу хоксор ёфроғ”нинг ошиқ ҳолатига уйғун тасвири тарзда келтиради. Кейинги байтда ифода кучи яна орттиради:

Суғаким тушмиш қизарган барглар, кўрган киши
Кўз ёшим ичра бағир парголеси айлар хаёл.

Шоир наздида хазон баргларининг сувда сузиб юриши гўё ёри ҳажрида қуйган ошиқнинг юрак парчалари, сув эса маъшуқа ҳажрида тўкилган кўз ёшлар. Муболағанинг бу тарзда кучайтирилиши ҳижроннинг ҳаддан ортганлиги, соғинч азобининг ниҳоясизлигидан далолатдир. Ғазалнинг кейинги мисраларида сариғ юз ва кўз ёш бошқача ифодада берилади:

Бу сариғ рухсор уза ҳар сари ашким ўхшашур
Бир хазонлиғ боғ ичинда ҳар тараф равшан зулол.

Шоирнинг ҳижронда тўккан кўз ёшлари хазонли боғдан оқиб ўтувчи сувга қиёсланади. Навоийнинг синчков нигоҳидан кузда оқадиган сувларнинг тиниб қолиши ҳам четда қолмайди. Аввалги байтда “сув ва қизарган барглар” кўз ёши ва бағир қонига параллел қўйилса, кейинги байтда “сариғ рухсор” ва “ашк” “хазонли боғ” ва “равшан зулол”га ёнма-ён тасвирланади [4, 214]. Шунингдек, ушбу ғазалда Шарқ шеърлятида энг кўп қўлланувчи образлар – Лайли ва Мажнун ҳақидаги афсонага ишора ҳам келтирилган:

Шох Мажнундурки, урён бўлубон афғон қилур,
Барг Лайлодурки, нилу игна бирла қазди хол.

Шоир баргларидан айрилган шохларни Мажнунга, шохни безаб турган баргларни эса Лайлога қиёслади. Барглар тарк этган ўринларда эса гўё игна билан қазилган холга ўхшаш излар қолади. Навоийнинг санъаткор нигоҳидан четда қолмаган гўзал ва ҳаётий асосларга эга ўхшатиш! Шоир наздида фақат висол ишқнинг хазонрез боғини баҳорга айлантира олади:

Васл айла ишқ боғининг баҳоридин нишон,
Ҳажр, билгил гар тилар бўлсанг, хазонидин мисол.

Бу байтда Навоий тазод санъатидан маҳорат билан фойдаланади. “Васл ва ҳажр”, “баҳор ва хазон” ўзаро бир-бирига қарама қарши қўйилади. Ҳамма замонларда ошиқларнинг муроди висол бўлганидек, бу байтдан ҳам лирик қаҳрамоннинг кўнгил муроди ёр васли эканлиги аён бўлиб турибди. Ёридан айрилиш, ҳижронда қолиш ошиқ умрининг хазони сифатида талқин қилинади. Шунингдек, фикр юритаётганимиз хазон фасли ва ҳижрон мотивининг ёнма-ён, уйғунликда тасвирига мана шу байт энг яхши мисол бўла олади. Кейинги байтда куз фасли фалсафий хулоса чиқаришга асос бўлиб хизмат қилади. Шоир наздида ортиқча саркашлик ва ноздан фойда йўқ. Зеро, боғ куз хазонидан омон бўлмагани каби ёшлик, гўзаллик ва ҳусн ҳам ўтқинчидир:

Бу чаман раънолари саркашлик этгандин не суд
Ким, хазон торожидин эмин эмастур бир ниҳол.

“Албатта, умрнинг лаҳзасини ғанимат сезиб хуш ўтказиш донолик ва донишмандликнинг асосий хусусиятларидандир” [5, 132]. Фурсатни кадрлаш, умрни мазмунли ўтказиш, адабиёт ва санъатнинг, умуман, ҳаёт фалсафасининг асосий тамойилларидан биридир. Файласуф шоир сифатида ҳазрат Навоий буни жуда яхши англайди ва куз фасли воситасида айtilган юқоридаги сингари мазмунан етук байт мумтоз шеърят жавоҳирлари қатидан мустаҳкам ўрин олган. Биз назм ихлосманди, Навоий ижодининг бир мухлиси сифатида юқоридаги байтни шохбайт сифатида баҳолаймиз. Зеро, ғазалдан алоҳида олинганда ҳам байт мазмуни ва шоирнинг фикри ўқувчига тўла англашилиб турибди. Фалсафий мазмунга эгалик эса фикримизни янада мустаҳкамлайди.

Эй Навоий, бу хазон ўлғай баҳор ила бадал,

Келса давлат гулбуни шахзодайи соҳибжамол [2, 308].

Кимга бўлмасин, ўз вақтида кадрланган меҳр-муҳаббатгина кишига бахт ато этади. Шунинг учун ҳам шоир: “Эй Навоий, бу хазон ўлғай баҳор ила бадал”, яъни фурсат борида кел ва хазонли дунёмни баҳорга айлантир, дея ёзади. Зероки, қалбимизга яқинлар билан бўлсақкина – хазонимиз баҳорга айлангуси, унда кўклам жилва қилгусидир.

Навоийнинг “Ғаройиб ус-сиғар”дан ўрин олган қуйидаги ғазал ҳам куз манзараси ва лирик қаҳрамон кайфиятини тасвирлашда аҳамиятли:

Ҳар хазон барги эрур зореки даҳр озоридин

Сарғайиб мендек тушар айру сийҳикад ёридин [1, 354].

Дастлабки байтдан аён бўладики, лирик қаҳрамон – ҳижрондаги ошиқ, унинг ҳолати сарғайиб тушаётган баргларга қиёсланган. Куз келгач, барглар дарахтлардан узилиб тушгани сингари лирик қаҳрамон ҳам “сийҳикад” – гўзал қоматли [3, 555] ёридин айрилган. Шоир бу ғазалда ҳам аввал таҳлил қилган ғазалимиздаги сингари хазонли боғдаги қуриган шохларни мажнунга қиёслайди. Шунинг учун ҳам куз ҳақидаги шеърларда Лайли ва Мажнун образини такрорланувчи образлар сирасига киритиш мумкин. Унда ёрсизлик сабаб жондан асар йўқ. Ёридин кечиб – “илиг юб” [3, 270] ўзини тупроққа топширади:

Ҳар қуруған шох мажнундурки туфроғ уйига

Топшурур ҳар дам илиг юб нозанин беморидин.

Кейинги байтда шоир куздаги салқинлик ва барглардаги сариғликни ошиқликнинг белгиси дея ёзади:

Боғ аро, деманг, хазонким ошиқ ўлмиш мен кеби,

Билгурур совуғ нафас бирла сариғ рухсоридин.

Гўё хазонлар ҳам ошиқ. Улардаги сариғлик шундан, куз табиатидаги салқинлик эса ошиқлар чеккан оҳу-фиғондандир. Шоир наздида ишқ изтироби, ошиқликнинг заҳмати бор. Унинг азоби ҳижронда, айниқса, бисёр бўладики, Ёр васлига машаққатсиз эришиш мумкин эмаслигининг исботи бу.

Ҳар оқар сувни хазон тийғи қилибдур зарфишон,

Кескали меҳру вафо нахлин жаҳон гулзоридин.

Маълумки, “нахл” арабча дарахт дегани [3, 454], бу байтдаги “хазон тийғи”ни айрилиқнинг рамзи сифатида тушуниш мумкин. Хазон тийғи меҳр ва вафо дарахтини кесгач, оқар сувларга зафарон тусли япроқлар зар мисоли тўкилади – байтнинг сўзма-сўз маъноси шундан иборат. Зарнинг ранги сариқ бўлганидан, тўкилаётган япроқлар зар сочилаётганга ўхшатиш мумкин. Аммо байт чуқурроқ таҳлил қилинса, ундаги “меҳр” ва “хазон”нинг бир қадар кенгроқ мазмуни кўзга ташланади. Табиатда қуёш ердан қанча узоқлашса, унинг тафти камайиб, барглар сариқ тусга кира бошлайди. Шунда аввал куз фасли, сўнгра қиш ўз хусусиятларини намоён эта боради. Зеро, заминдаги яшиллик ва тароватнинг асл манбаи – қуёш. Қуёшнинг яна бир маъноси меҳр эканлиги инобатга олинса, инсон ҳаётида ҳам меҳр-муҳаббат, вафо камайса, қалб изтиробга тўлади, кўнгли ишқ ва меҳрга ошуфта инсон борки, “юзи сарғаяди”. Инсон фитратидаги сўлғинликни, дил тубидаги ғамгинликни ҳам айнан табиатдаги сингари меҳрнинг озлиги билан белгилаш мумкин. Ҳаётни теран нигоҳ билан кузатувчи санъаткор сифатида Навоий ушбу байтда юқоридаги сингари мазмунни ҳам назарда тутган бўлиши эҳтимолдан узоқ эмас. Бинобарин, танланган гўзал поэтик манзара

хам табиат тасвири, ҳам лирик қаҳрамон кайфиятининг чиройли далили бўла олган.

Бу сариғ юз бирла ўлсам куйида, тобутима
Шохлар боғланг хазоний ишқпечон торидин.

Байт мазмунидан англашиладики, ошиқ агар ёр ҳажрида ўлса, хазонга юз тутган чирмовуқ гулдан тобутига боғлашни васият қиляпти. Нега айнан ишпечон – чирмовиқ гул танланган? Чунки бу гул ўзи чирмашган нарса билан бирлашиб кетиш хусусиятига эга. Бу бирликнинг манбаи эса меҳр ва муҳаббат, Навоий таъбири билан айтганда эса ишқдир. Гулнинг форсча ишқ ила ўралган деб ном олишига ҳам сабаб шу. Зеро, ишқдан яралган бирликни ҳеч бир куч ажрата олмаслигига ишқпечон гули энг яхши далилдир. Шунинг учун ҳам чирмовуқ гулни бирлик ва висол рамзи дейиш мумкин.

Куйида куймиш кўнгул буқим, хазондур боғ аро
Эсти бир ел, гўйиё куйган ғарибим соридин.

Бу байтда ҳам юқорида таҳлил қилганимиз каби куйган кўнгил ва куздаги совуқ шамол образи бор. Ёр ҳажрида ўртанган ошиқ қалби боғдаги хазонларга ўхшатишган. Эсаётган еллар эса ошиқнинг кўнгил оҳларидир. Совуқ шамол образи ҳижрон азобининг ҳаддан ортиқлигини ифодалайди.

Коҳи юз бирла ўлармен, Исавийдам соқийё,
Бода тут хуршиди жоми қаҳрабокирдоридин.

Бодаеқим, журъаси томғач, хазон яфроғлари
Ток баргидек қизарғай сарбасар ашжоридин. [1, 354]

Ҳазалнинг ушбу байтларини тасаввуфий нуқтаи назардан ҳам таҳлил қилиш мумкин. Чунки бу байтларда мумтоз адабиётда кенг қўлланган соқий – бода – жом занжири мавжуд. Соқий – тасаввуфий талқинда кишини ҳаққа, ҳақиқатга яқинлашувига йўл кўрсатувчи пир, устоз; бода – ишқ, жом эса ишққа ошуфта кўнгил рамзидир. Байтда шоир инсон ва табиат ўртасидаги уйғунликни сақлаган ҳолда қаҳрабо кўринишли жомда бода тутишни соқийдан сўрайди. Яъниким, қалбидаги муҳаббатнинг янада кучайишини истамокда. Зеро, фақат кучли муҳаббатгина ошиқни ўзи талпинган маъшуқага етказа олади, хазонли боғини баҳорга айлантиришга қодир.

Таҳлиллардан кўринадикки, ҳар икки ғазалда куз манзараси ва лирик қаҳрамон кайфияти ўзаро уйғунликда тасвирланади. Шунингдек, бу икки ғазалнинг бир қанча муштарак ва фарқли жиҳатлари бор. Фикрларимизнинг сўнггида ўрганиш ва таҳлиллардан куйидаги хулосаларни айтиш мумкин:

1. Навоий ижодида фасллар образининг алоҳида ўрни бор. Улуғ шоир асарларида инсон умри табиатнинг тўрт фаслига қиёсан бадий талқин этилади.

2. Шоир девонларида куз фасли манзараси берилган алоҳида ғазаллар учрайди. Навоий куз фаслини хазон, хазонли боғ, хазон торожи, хазон тийғи, тарзида ифодалайди.

3. Ҳазалларда хазон фасли ҳижрон – ёридан айрилган ошиқ мотивига параллел тасвирланади.

4. Куз манзараси ва лирик қаҳрамон руҳиятини беришда тадриж, ташбех, тазод сингари бадий тасвир воситаларидан кенг фойдаланилган.

5. Ҳазалларда “қизарган барглар”, “барги хазон”, “хазон яфроғлари” каби бирикмалар ошиқ ёки лирик қаҳрамон рамзи ҳисобланади.

6. Шунингдек, куз ҳақидаги ғазалларда “хазон”, “хазон яфроғлари”, “қизарган барглар”, “сарғайган боғ”, “сариг юз”, “сариг рухсор”, “коҳи юз”, “қаҳрабо жом”, “ашки ол”, куриган шох – Мажнун, Барглар – Лайли сингари кўп такрорланувчи ифодалар ҳам учрайди.

7. Фасллар ҳақидаги шеърларда тасаввуфий маънолар ҳам ифодаланган.

8. Шоир ижодида куз фасли воситасида фалсафий хулосалар чиқарилган шохбайтлар ҳам учрайди.

Кўринадикки, Алишер Навоий ғазалларида куз фасли тасвири рамзий-гимсолий моҳият касб этиб, бетакрор образларни юзага келтирган. Бу фасл хусусиятлари акс этган байтларда алоҳида, ёнма-ён, контраст ҳолатда ифода этилган лирик қаҳрамон – ошиқнинг қалб тўлғамлари, руҳий ҳолати, изтиробли кечинмалари гўзал поэтик манзараларда ўз аксини

топган. Алишер Навоий талқинидаги куз ўқувчи кўз ўнгида бу фаслнинг инсонга нисбат берилган жонли ва ҳаётий образини намоён этади. Хазон фасли тасвирланган мисраларда лирик қахрамоннинг кайфияти, унинг борлиққа муносабати бўртиб туради. Куз воситасида, асосан, айрилиқ, хижрон, ошиқ кўнглининг изтироблари берилади ва фасл табиатидан келиб чиқиб, тушқунлик кайфияти устунлик қилади. Юқорида таҳлил қилганимиз куз ҳақидаги икки ғазал хулосаларимизни асослайди.

АДАБИЁТЛАР

1. Alisher Navoiy. *Mukammal asarlar to'plami. 20 tomlik. III tom. Xazoyin ul-maoniy: G'aroyib us-sig'ar.* - T.: Fan, 1988. - 616 b.
2. *Ishoqov Yo. So'z sa'nati so'zligi. Zarqalam, 2006.* - 128 b.
3. *Navoiy asarlari lug'ati.* - T.: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1972. - 782 b.
4. *Quronov D., Matajonov Z., Sheralieva M. Adabiyotshunoslik lug'ati.* - T.: Akademnashr, 2010. - 400 b.
5. *Haqqulov I. Taqdir va tafakkur.* - T.: Sharq, 2007. - 336 b.

УДК: 82.01

**АБДУЛЛА ОРИПОВ ШЕЪРИЯТИДА ХАЛҚ ОБРАЗНИНГ МИЛЛИЙ РУХ
ИФОДАСИДАГИ ЎРНИ**

**РОЛЬ ОБРАЗА НАРОДА В ВЫРАЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО
ДУХА В ПОЭЗИИ АБДУЛЛЫ ОРИПОВА**

**THE ROLE OF THE IMAGE OF THE PEOPLE IN THE EXPRESSION OF THE
NATIONAL SPIRIT IN THE POETRY OF ABDULLA ORIPOV**

Усарова Лайло

Алишер Навоий номидаги ТДЎТАУ мустақил изланувчиси
СамДЧТИ ўқитувчиси

Usarova Laylo

independent researcher, TSMU named after Alisher Navoi
teacher, SamSIFL

Аннотация. Мақолада Абдулла Орипов шеъриятида халқ образи талқини муаммоси тадқиқ қилинган. “Мен нечун севаман Ўзбекистонни?”, “Ўзбекистон”, “Юзма-юз”, “Халқ”, “Оломонга”, “Тўда” каби шеърлари таҳлили асосида шоирнинг бадиий маҳорати сирлари ўрганилган. Ижодкор шеъриятида халқ образи қуйидаги уч хил кўринишида: 1) ўзи мансуб миллат; 2) онага қийсанувчи суюкли эл; 3) халқ даражасига ўсиб чиқмаган оломон тарзида талқин этилгани аниқланган. Абдулла Орипов лирикасида халқ образи мотив образ даражасига кўтарилгани ва Ватан образи билан узвий боғлиқликда тасвирланиши исботланган.

Таянч сўзлар: шеърият, халқ, миллат, Ватан образи, лирика, бадиий тасвир, бадиий образ, миллий рух, маҳорат, поэтик талқин.

Аннотация. В статье исследована проблема интерпретации образа народа в поэзии Абдуллы Арипова. Рассматриваются секреты художественного мастерства поэта на основе анализа таких стихотворений, как «Почему я люблю Узбекистан», «Узбекистан», «Лицом к лицу», «Люди», «Толпе», «Орда». В творчестве поэта образ народа принимает следующие три формы: 1) нация, к которой он принадлежит; 2) любимый народ, сравниваемый с матерью; 3) орда, не достигшая уровня народа. Обосновано достижение образа народа до мотивного образа и изображение ее в тесной связи с образом Родины в лирике Абдуллы Арипова.

Ключевые слова: поэзия, народ, нация, образ Родины, лирика, художественное изображение, художественный образ, национальный дух, мастерство, поэтическая интерпретация.

Abstract. The article examines the problem of interpreting the image of the people in the poetry of Abdulla Aripov. The secrets of the poet's artistic skill considered based on the analysis of